

**ЗАСОБИ КОМІЧНОГО ЯК СПОСІБ ПРЕДСТАВЛЕННЯ
 ІДЕОЛОГІЇ АВТОРА В РОМАНІ І. БАГРЯНОГО
 “САД ГЕТСИМАНСЬКИЙ”**

Христина МАКАРАДЗЕ,
 Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
 khrystyna95pro@gmail.com

**MEANS OF THE COMIC AS A WAY OF REPRESENTING
 IDEOLOGY IN I. BAHRIANYI'S NOVEL
 “THE GARDEN OF GETHSEMANE”**

Khrystyna MAKARADZE,
 V. N. Karazin Kharkiv National University,
 ORCID ID 0000-0002-0578-7020; Researcher ID T-4326-2017

Кристина Макарадзе. Приемы комического как способ представления идеологии в романе И. Багряного “Сад Гефсиманский”. Цель исследования. В статье предпринята попытка проанализировать функции комического в романе И. Багряного “Сад Гефсиманский”. Впервые было проведено исследование романа И. Багряного на предмет комических элементов и осуществлена – попытка определить их функции, что и составляет **новизну научной работы**. В статье использовано описательный **метод исследования**. **Выводы.** В результате обработки материала мы выяснили, что смеховая культура органично вплетается в ткань текста и служит идеологическим инструментом для разоблачения пороков советской системы правосудия. Создаваемое иронией несоответствие между реальностью и мнимой маской привлекает внимание к проблеме антигуманной советской действительности, а также служит способом эскапизма и сублимации негативных эмоций для обреченных узников.

Ключевые слова: ирония, комическое, сарказм, идеология, И. Багрянний, “Сад Гефсиманский”.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Роман “Сад Гетсиманський” І. Багряного належить до того типу творів, які мають потужний вплив на психологічний стан читача і через майстерно дібрані автором засоби відображення дійсності, і через особливості авторської роботи з реальністю. Проте визначна роль у формуванні читацької емпатії належить автору як носію певної ідеології та тому, як він свідомо чи несвідомо вміщує її у текст, які інструменти використовує для цього. У трагічний контекст зображуваної радянської дійсності несподівано, проте цілком органічно вплітається сміхова культура, особливості функціонування якої нам доведеться з'ясувати.

Мета статті – виявити комічні елементи та проаналізувати їхню роль та функції у романі

І. Багряного “Сад Гетсиманський”.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідники творчості І. Багряного звертали увагу на автобіографізм романів (Л. Михида¹, О. Шугай²) та їх ідеологічне спрямування (С. Степанівський³, В. Лазонівський⁴, О. Шапошнікова⁵), аналізували роль біблійних елементів у вираженні авторської позиції (М. Сподарець⁶). В. Працьовитий⁷, досліджуючи жанрово-стильові особливості комедії І. Багряного “Генерал”, стверджував, що письменник спонукає до серйозних роздумів про долю українського народу через засоби комічного (іронію, гротеск, сарказм). Однак іронічне начало романів так званої тюремної прози, зокрема роману “Сад Гетсиманський”, ще не було предметом дослідження літературознавців.

У статті використано описовий **метод дослідження**.

¹ Mykhyda L. Spetsyfika tvorchoi laboratorii Ivana Bahriano: transformatsiia zhyttievoho materialu [Specifics of Ivan Bahrianyi's creative laboratory: transformation of vital material], Extended abstract of candidate's thesis: 10.01.01, Lviv, 2012, 20 p. [in Ukrainian].

² Shuhai O. Ivan Bahrianyi abo Cherez terny Hetsymanskoho sadu [Ivan Bahrianyi or Through the thorns of the Garden of Gethsemane], Kyiv: Rada, 1996, 480 p. [in Ukrainian].

³ Stepanivskiy S. “Sad Hetsymanskyi” u svitli suchasnykh ideolohichnykh superechnosti [“The Garden of Gethsemane” in the light of modern ideological contradictions], *Ivan Bahrianyi: nove i malovidome. Esei, dokumenty, lysty, spohady, notatky, fakty* [Ivan Bahrianyi: new and little known. Essays, documents, letters, memoirs, notes, facts], Kyiv: Smoloskyp, 2013, Kn. 1, 482–486 p. [in Ukrainian].

⁴ Lazonovskiy V. “Vidhuk na “Sad Hetsymanskyi” [Feedback on “The Garden of Gethsemane”], *Ivan Bahrianyi: nove i malovidome. Esei, dokumenty, lysty, spohady, notatky, fakty* [Ivan Bahrianyi: new and little known. Essays, documents, letters, memoirs, notes, facts], Kyiv: Smoloskyp, 2013, Kn. 1, p. 482–486 [in Ukrainian].

⁵ Shaposhnykova O. “Romany I. Bahriano: mizh publitsystychnistiu i khudozhnistiu” [I. Bahrianyi's novels: between journalism and art], *Visnyk Kharkivskoho natsionalnogo universytetu im. V.N. Karazina* [Visnyk of V. N. Karazin Kharkiv National University], Ser. “Philology”, 2013, Vyp. 67, №1048, P. 238–243 [in Ukrainian].

⁶ Spodarets M. “Poetyka potoibichchia (mifolohichni modeli v romani I. Bahriano)” [Poetics of the afterlife (mythological models in the novel by I. Bahrianyi)], *Visnyk Kharkivskoho natsionalnogo universytetu im. V.N. Karazina* [Visnyk of V. N. Karazin Kharkiv National University], Ser. “Philology”, 1999, Vyp. 50, №448, P. 226–230 [in Ukrainian].

⁷ Pratsovytii V. Zhanrovo-stylovi osoblyvosti satyrychnoi komedii “Heneral” Ivana Bahriano [Genre and style features of the satirical comedy “General” by Ivan Bahrianyi], *Nauk. zap. Ternop. nats. un-tu im. V. Hnatiuka* [Scientific notes of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University], Ser. “Literary study”, 1999, Vyp. 50, № 448, P. 226–230 [in Ukrainian].

Новизна наукової розвідки зумовлена тим, що вперше проведено дослідження роману І. Багряного на предмет комічних елементів та здійснена спроба визначити їхні функції.

У статті використано описовий метод дослідження.

Виклад основного матеріалу. Комічне – один з модусів художності, естетична модальність породження смислу, що полягає в архітектонічній відсутності узгодження між “я” героя-дурника та нормативними установками світу, що в сміховому висвітленні постають рольовими масками⁸. Це та категорія естетики, яка оприявнюється через осміювання невідповідності між об’єктивним плином речей та естетичним ідеалом⁹. Комічний розрив між справжнім обличчям та маскою приводить до виявлення істинної самотності. До к. XVIII ст. домінував аристотелівський етичний погляд на комічне, згідно з яким об’єктом сміху завжди виступали “гірші”, а це передбачає певного арбітра та критерії, за якими здійснюється оцінка. На противагу теорії вишості виділяють так звану теорію невідповідності, згідно з якою комічне завжди містить несподіванку й виникає як реакція на неочікуване. Сучасна теорія сміху – теорія вивільнення – враховує й психологічний аспект. Згідно з цим ще кантівським баченням, сміх є вивільненням надлишкової енергії організму¹⁰. У психології сміх розглядають також як реактивне утворення, один із способів психологічного захисту від травмуючої ситуації. Гумор є одним зі способів розрядки, трансформації негативної енергії, що дозволяє зберегти цілісність людського “Я” в екстремальних умовах¹¹. Психологічний захист необхідний для врегулювання поведінки людини. Він робить її більш пристосованою до обставин та захищає від деструктивного впливу.

На думку Л. Мороз, комічне може міститися у будь-якому елементі художнього твору, “починаючи від простих слів, імен і прізвиськ, виразів та зворотів, прислів’їв і приказок, афоризмів, комічних повторів, і закінчуючи метафорами, вступними словами, епіграфами”¹².

Найчастотнішим засобом комічного у романі “Сад Гетсиманський”, проте не єдиним, є іронія. Іронія – одна з найбільш використовуваних у художній літературі риторичних фігур, що полягає в запереченні того, що удавано стверджується¹³. Іронію визначають як спосіб вираження думки, в якому висловлювання набуває такого значення, що суперечить буквальному з метою глузування, висловлення осуду. Об’єкти, що заслугують на осуд, демонстративно схвалюються, їм

приписують риси, яких очевидно вони не мають, проте мусили би.

Л. Мороз зазначає, що в художньому творі іронія відіграє важливу роль у вираженні авторської позиції, є “засобом реалізації суб’єктивно-оцінної модальності” й “віддзеркалює незадоволеність автора навколишнім світом”¹⁴, тож у контексті аналізу ідеологічного дискурсу твору доцільно звернути увагу на такий спосіб представлення авторської позиції.

У романі І. Багряного іронія є складовою стилістики й виражається на різних рівнях: в публіцистичних відступах, у змалюванні інтер’єру тощо. Вона завжди спрямована проти одного об’єкта, радянської дійсності, та всього, що її репрезентує. Найсприятливішою ситуацією для органічного виникнення іронічного є момент, коли об’єкт іронії вступає у безпосередню взаємодію з антагоністом. Це відбувається у діалогах головного персонажа з представниками правозахисних органів, а також у його внутрішніх монологіях, коли виникає необхідність дати оцінку дійсності. Виникненню іронічних пасажів передують специфічний психічний стан приреченості та беззахисності, коли психіка, прагнучи зберегти цілісність, шукає розрядку.

Наявність іронії у діалогах допомагає читачеві з’ясувати глибинний характер відносин між головним персонажем та його кривдниками, зрозуміти картину світу персонажа та його місця у ній. Цей зв’язок є не тільки відображенням авторського бачення радянського терору, але й означенням шляхів його подолання. Він виражається насамперед у чіткому розмежуванні між радянським та антирадянським типом свідомості. Подібно до персонажа Дж. Лондона Даррела Стендінга із роману “Подорож по зірках” Андрій Чумак практично не вступає в діалог з тюремниками як з рівними, не вважає за доцільне опускатися до їх рівня комунікації й обирає зовнішню відстороненість і ввічливість. Проте його іронічні, уїдливі відповіді, якими він час від часу їх удостоює, немовби говорять про те, наскільки добре він обізнаний у ментальному світі енкаведиста, і ця обізнаність зумовлює його презирливу зверхність, створює захисний бар’єр між учасниками комунікації. Андрій Чумак, впевнений у своїй правоті, не боїться висловлюватися: “Я не визнаю пролетарського правосуддя, здійснюваного за каблуками і палкою! Ось моє кредо”¹⁵, проте він не сподівається на конструктивний діалог зі слідчими, здебільшого воліє обмежуватися красномовним мовчанням або холодними малоінформативними репліками.

Коли Андрія знайомлять із обвинуваченням, він

⁸ Тиupa V. Ironiia. [Irony], Poetyka, Slovnyk ukrainskykh terminiv ta poniat [Poetics. Dictionary of Ukrainian words and concepts], Moskva, 2008, P. 99 [in Russian].

⁹ Holdentrykht S. Komycheskoe [Comic], Fylosofkyi slovar, red. Frolova [Philosophical Dictionary], Moskva: “Respublyka”, 2001, P. 254 [in Russian].

¹⁰ Semkiv R. Klasychni teorii komizmu: vid Arystotelia do Kanta [Classical theories of comedy: from Aristotle to Kant], Smikhova kultura Ukrainy [Laughter culture of Ukraine], Kharkiv: Akta, 2003, P. 32–37 [in Ukrainian].

¹¹ Demyna L., Ralnykova Y. Psykhycheskoe zdorove i zashchytnye mekhanizmy lichnosti [Mental health and personal defense mechanisms], Barnaul: Yzd-vo AltHU, 2005, P. 82 [in Russian].

¹² Moroz L. Ironiia yak forma realizatsii komichnoho u khudozhnomu tvori [Irony as a form of realization of the comic in the artist's work], [Electronic resource], Chotynadtsiata vseukrainska praktychno-piznavalna internet-konferentsiia.

URL: <http://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/44-chotirnadtsyata-vseukrajinska-praktychno-piznavalna-internet-konferentsiya/253-ironiya-yak-forma-realizatsiji-komichnogo-u-khudozhnomu-tvori> (application date 03.09.2021) [in Ukrainian].

¹³ Тиupa V. Komiche. [The Comic], Poetyka, Slovnyk ukrainskykh terminiv ta poniat [Poetics. Dictionary of Ukrainian words and concepts], Moskva, 2008, P. 85 [in Russian].

¹⁴ Moroz L. Ironiia yak forma realizatsii komichnoho... op. cit.

¹⁵ Bahrianyi I. Sad Hetsymanskyi [The Garden of Gethsemane], Kharkiv: Folio, 2013, P. 179 [in Ukrainian].

вибухає щирим сміхом: “Мені весело, що тут все-таки записано не весь карний кодекс, а лише шість пунктів”¹⁶. Він відверто глузує із того, із якою абсурдною легковажністю “енкаведисти” розпоряджаються людськими долями, вдаючись до особливого виду тюремної творчості – вигадання обвинувачень. Сміх викликаний невідповідністю між сформованим під впливом радянської ідеології віруванням, притаманним енкаведистам щодо культурної, соціальної вишесті тюремників над в’язнями, що начебто дає право фізичної й моральної розправи перших над другими, та християнським світобаченням, носієм якого є Андрій. Іронічні репліки покликані увиразнити цю невідповідність, зробити її надбанням суспільства, а також розставити акценти щодо авторських симпатій у цій сутичці двох ідеологій. Хоча Андрій Чумак не веде дискусію, він не уникає можливості в іронічній формі висловити своє ставлення. Скажімо, на обвинувачення Сергєєва у шпигунстві Андрій відповідає: “Тоді буде значитися, що я шпигував, незалежно від правди, наперекір моїм твердженням”¹⁷. У діалозі з “фурією” в іронічних висловах виявляється скерована на радянських правоохоронців претензія: “Скажем (презирлива пауза) – був покараний без суда. Чи це новина?”¹⁸, проте найяскравішим виявом презирливого ставлення Андрія до енкаведистів є прохання вбити блошицю¹⁹, невинне на перший погляд, проте наскрізь іронічне, якщо взяти до уваги очевидну паралель між блошицею та паразитичним образом тюремника. Отже, манера спілкування Андрія Чумака покликана підкреслити дистанцію між ним та радянською дійсністю, висміяти її, засудити, а також захистити себе, оскільки іронія як приховане глузування є єдиним доступним для персонажа способом боротьби за власну цілісність та честь. Травматична ситуація не передбачає позитивної розв’язки, відтак внутрішня напруга, тривога, фрустрація головного персонажа знаходить вихід через сміх.

Тільки питання, які торкаються глибинних цінностей персонажа, здатні вивести його з рівноваги, з цієї зверхньо-іронічної відстороненості й спровокувати щирі емоційну реакцію. Коли йдеться про безпеку, що загрожує родині та близьким людям, Андрій Чумак не криється за маскою показної доброзичливості, оскільки в ці моменти перебуває у найуразливішому стані. Любов до близьких – єдина слабкість цього гордого незламного неоромантичного персонажа з “залізною волею”²⁰. Природна шляхетність його натури, прагнення йти назустріч небезпеці, надзвичайна відвага й загострені почуття гідності та честі, а також прихований у серці образ Христа – втілення любові – не залишають Андрієві вибору як реагувати на подібні психологічні тортури. У такі моменти він не здатен захищатися іронією.

Крім іронії, представлені у діалогах, у тексті є й інші вияви комічного, зокрема цикл вставних анекдотичних історій про чистильника черевиків Аслана. Здавалося б, трагічність обставин не сприяє підтриманню оптимістичного настрою, проте в’язні обожнюють

анекдоти. Вони слугують формою ескапізму – джерелом позитивних емоцій у зовсім несприятливих для цього обставинах. Крім цього, дарують втрачене відчуття справедливості, підтримки, оскільки висміюють те, що приносить в’язням кривду. Про характер сміху в таких нелюдських умовах вустами персонажів розмірковує І. Багрянний: “Щось подібне могла витворити лише така безподібна, така неповторна, така карколомна епоха, в якій вони мали щастя жити, а тепер мають щастя сидіти в цій тюрмі...”²¹, адже тільки в таких умовах справжньою нагодою для сміху може стати відсутність розстрілів та фізичного болю протягом дня. Йдеться про своєрідну тюремну філософію життя сьогоднішнім: “Лови момент! Коли маєш нагоду посміятися сьогодні, не відкладай на завтра”; “Ще поки людині дають, крім “кунді-бунді» борщу і каші, вона має всі підстави посміятися”²², адже тільки фізична смерть позбавляє можливості бути людиною і любити життя. Любов до сміху серед в’язнів можна назвати провалом радянської влади, оскільки попри спроби тюремників утвердити своє положення “над”, принизити людську гідність, навіть найстрашнішими тортурами вони не здатні позбавити людину життєлюбності, відняти у неї її право на сміх, надію, любов, а отже, всесильність носіїв радянської ідеології – риса, якою вони самі себе наділили, не є істинною. Хоча вони мають владу над людським тілом, доступу до внутрішнього світу людини позбавлені, а відтак безсилі.

На сторінках роману трапляються епізоди взаємодії між слідчим та підсудним, і майже завжди їх комунікація дисгармонійна, оскільки передбачає висунення абсурдних обвинувачень, моральний і фізичний тиск з боку першого й безпорадність та розгубленість підсудного. Найяскравішим втіленням такої взаємодії є цикл анекдотів “Перські мелодії”, які не тільки висміюють абсурдність епохи, а також із долею мстивої втіхи представляють узагальнений образ слідчого як інтелектуально й емоційно неповноцінного, оскільки йому бракує внутрішніх ресурсів, щоб усвідомити ненормальність того, що відбувається, того, що він сам коїть. Доведений до гротеску парадокс полягає у тому, що обвинувачуваний не тільки не має змоги відстояти свою очевидну невинуватість, а і сам зобов’язаний вигадувати собі звинувачення, та ще й такі, які б відповідали певним вимогам, задовольняли б слідчих: вписувалися б у загальну картину їх справи, але водночас були б доволі серйозними. Хоча сюжет “Перських мелодій” покликаний принизити та висміяти носіїв “революційної законності”, які з непохитною серйозністю сприймають дійсність, не помічаючи її абсурдності, проте І. Багрянний таки пояснює логіку сліпих обвинувачень: “Не важно, що ти робив учора, важно, що ти міг зробити завтра. Не важно, чи правдою є вся та брехня, яку слідчий змушує тебе говорити, а важний факт, що ти не любиш советської влади, а значить – ти небезпечний”²³. Важливими залишаються лише ролі “обвинувача” та “обвинуваченого”, які встановлює система, тільки-но людина потрапляє у її пазури, а їх словнена абсурдністю

¹⁶ Ibidem, P. 185.

¹⁷ Ibidem, P. 210.

¹⁸ Ibidem, P. 60.

¹⁹ Ibidem, P. 251.

²⁰ Kovalchuk O. “Novitnii ukrainets u sadu strazhdan “Sad Hetsymanskyi” [The newest Ukrainian in the Garden of Suffering “The Garden of Gethsemane”], *Dyvoslovo*, 1997, № 7, P. 38–40 [in Ukrainian].

²¹ Bahrianyi I. *Sad Hetsymanskyi*. . . op. cit., P. 85.

²² Ibidem, P. 85.

²³ Ibidem, P. 90.

взаємодія становить лише другорядний елемент гри. Андрій Чумак спершу не вірить, що історія про Аслана та слідчого має ознаки правдоподібності, адже, на його думку, настільки цинічну й безглузду історію могла виробити тільки “розбещена, злостива арештанська фантазія і тільки, мстива карикатура, іронія, що все шаржує і з усього глузує, безсила на будь-що солідніше”²⁴, проте згодом розуміння приходить і до нього: у цих анекдотичних історіях – точний відбиток епохи. В образах Аслана та слідчого представлені два вияви однієї системи. Аслан – “трагічне, але ідеальне уособлення багатьох нещасних, пушених на конвеєр безглуздої дійсності тут”²⁵, а слідчий – гвинтик системи, її уособлення.

Сміх перерозподіляє встановлений у тюрмі характер ієрархії: в’язні висміюють наглядачів, відтак представники законності не можуть мати абсолютну владу та залишаються безпорадно безсилими. Показовим є епізод із крейдяними відбитками Штурмана в коридорі, коли в’язням не тільки вдалося легко уникнути покарання, а й познущатися з наглядачів: на питання, хто малює у камері, вони глузливо відповіли, що доречніше було б запитати, хто малює в коридорі, і тут же висловили припущення: мабуть, наглядач. Подібний епізод підкреслює відсутність поваги до тюремників, відсутність страху перед ними, а отже, й відсутність будь-яких засобів впливу: в’язням вже нічого втрачати, крім життя. Тож у наглядачів немає важелів, щоб підтримувати дисципліну у камері, і в’язні із геніальною винахідливістю зберігають та використовують заборонені предмети, організують курси та літературні вечори, і навіть знаходять способи спілкування із в’язнями з інших камер. Наглядачам відомо про тюремний телеграф, і вони зі смиренністю сприймають факт його існування і навіть у разі необхідності самі звертаються до ув’язнених із проханням підказати, в якій із камер сидить той чи інший засуджений.

Іронічністю відзначаються не тільки діалоги та епізоди взаємодії між в’язнями та тюремниками, вона позначає також і позасюжетні елементи: портрети, екстер’єри, інтер’єри, авторські публіцистичні відступи. Зображуючи радянський Харків, автор немовби зіставляє його сучасний образ із образом дорадянським, відбитим у пам’яті Андрія. Він підкреслює, наскільки багато втратило місто із приходом більшовицької влади, проте робить це за допомогою іронії, зосереджуючись на карикатурних рисах “модернізації” та “удосконалення”. Наприклад, у товаровому вагоні “на сорок человек ілі восемь лошадей” пасажири, що набивались щільно, як в’юни, мали змогу їхати “з комфортом”, “як патриці”. Автор іронізує: для “удосконалення” достатньо перефарбувати будівлі у червоний колір – і “маеш нову епоху!!!”²⁶. Такий неорієнтований на людину підхід “цілком в душі цієї епохи, в душі цієї країни в душі філософії, моралі й світогляду її вождів та ідеологів”²⁷.

Зображувану дійсність автор порівнює із безглуздою комедією, цирком. Знаком останнього можуть служити циркові тенета, розвішані скрізь в управлінні “фабрики-кухні”. Будучи знаком циркової клоунської культури, вони посилюють контраст між своєю природною функцією і тим, яку спотворену роль відіграють. І. Багрянний немовби натякає що там, за тенетами, прихована цікава вистава, однак читачу вже відомо: характер цієї “вистави” не відповідає канонам цирку.

Отже, можна зробити **висновок**, що незважаючи на тему роману “Сад Гетсиманський”, на характер зображуваної дійсності, гумор, іронія, гротеск займають важливе місце у ньому. За допомогою засобів комічного автор розставляє ідеологічні маркери, протиставляє радянську дійсність антирадянському типу свідомості, засуджує її, висміює, пародіює. Іронізування немовби знижує значимість радянської дійсності, переводить її в іншу площину, адже явище, яке викликає не страх, а гіркий сміх та презирство, важко сприймати серйозно. Крім того, для арештантів сміх та іронія – один із доступних їм засобів боротьби із системою та захисту власної особистісної цілісності.

Khrystyna Makaradze. Means of the comic as a way of representing ideology in I. Bahrianyi's novel “The Garden of Gethsemane”. The article engages in an attempt to survey I. Bahrianyi's novel “The Garden of Gethsemane” on the subject of comic elements. The novel is perceived as a realistic depiction of inhumane Soviet reality, so the question of how risorial culture is blended seamlessly with the text is **relevant**. The aim of the article is to find out the nature of the comic as an aesthetic category, in particular its varieties: irony, sarcasm, grotesque, and to analyze how the comic functions in the novel, what forms it takes, what functions performs. The **descriptive method** was used during the work.

In I. Bahrianyi's novel the most frequent manifestation of the comic is irony, which is used on different levels: in journalistic excursus, in depicting the interior, exterior, and most of all – in the dialogues between characters. Humor is also an inalienable part of prisoners' lives.

As a result of processing the material, we came to the following **conclusions**: the theme of I. Bahrianyi's novel “The Garden of Gethsemane” envisages a profound pathos, but the comic elements are harmoniously woven into the fabric of the text. With the help of irony and sarcasm the author supports the anti-Soviet ideology and exposes the drawbacks of the Soviet system.

The discrepancy between reality and the image, created employing irony draws attention to the issue, foregrounds it. In the dialogues between the two antagonists: the investigator and the prisoner – the irony serves as a means of characterizing the depicted world and the nature of the relationship between them, outlining the author's attitude to what is being said. Irony reduces the significance of Soviet reality as if depriving it of power because it recategorizes everything: now the absurd reality inspires not terror, but disdain. This way of reacting in a borderline situation protects the psyche of prisoners from feelings of doom and persecution. For prisoners irony and humor are one of the available ways of escapism, as well as the ability to preserve the integrity of one's self.

Key words: irony, comic, sarcasm, ideology, I. Bagryany, “The Garden of Hetsiman”.

Макарадзе Христинна – аспірантка філологічного факультету Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Тема дисертаційного дослідження – “Ідеологічний дискурс романів Івана Багряного (літературні тексти та їх кіноверсії)”. Наукові інтереси: літературознавство, мистецтвознавство.

Makaradze Khrystyna – graduate student of Faculty of Philology of V. N. Karazin Kharkiv National University. Dissertation topic – “Ideological discourse of Ivan Bagryany's novels (literary texts and their film versions)”. Research interests: literary studies, art studies.

Received: 18.07.2021

Advance Access Published: September, 2021

© K. Makaradze, 2021

²⁴ Ibidem, P. 93.

²⁵ Ibidem, P. 93.

²⁶ Ibidem, P. 43.

²⁷ Ibidem, P. 43.